

En oväntad filmtitel 2019: Parasit – ett nödrop från källarhållet?

Den 2020 anmärkningsvärt Oscars-belönade filmen Parasit (https://www.youtube.com/watch?v=bZy1_J6z1S8) – av den sydkoreanske regissören Bong Joon-Ho – tar med betraktaren in en värld som den svenska modellen, med löneförhandlingar och ansvarstagande avtal, länge hållit på avstånd. Med timlöneanställning sedan 1980-talet har jag kunnat följa senare utveckling närmare. Vad syftar parasiten i filmtiteln på? De följande eftertankarna är inte så mycket en filmrecension som en recensionsartikel i tre steg. Filmen är mer av kontrasterande stillbilder än gripande historia. Jag frågar mig om regissören har läst Fjodor Dostojevskijs novell 1864 ”Anteckningar från källarhållet”, ett stillbildsdrama med en källarman som kämpar med sin självförståelse och sitt förhållande till en tillsynes främmande värld.

Mitt första trevande steg består i att försöka få grepp om vem eller vad som utgör det parasitiska i filmen. En första tanke är att parasiten i filmen är pappa Ki-taeks och mamma Chung-sooks fattiga familj med efternamnet Kim. Via sina ungdomar tar de sig som tjänstefolk in i någon av Asiens storstäders rikemansvärldar, framför allt representerat i deras voluminösa fastighet, här familjen Parkers. I filmen som helhet, mycket kort sammanfattat, förs biobesökaren från källarhållet under gatunivån, där Kims bor, till källarhållet längst in i familjen Parkers gamla hus där pappa Ki-taek får sluta sina dagar. Men familjen Kim är inte de första som upptäcker denna fastighets innersta. Kims avslöjas snart av den föregående hushållerskan som när hon fått sparken (p.g.a. familjen Kims lögner) inte hunnit rädda med sig sin man som hon gömmer i Parkers okända källarutrymmen. Det är de parasiterande som först hotar varandra. Det oväntade är att det är de fattiga som i filmen framställs som de parasiterande, den rika världen är den tillsynes oskyldiga.

Oskuldsfullheten sticker i betraktarens ögon då tjänstefolket kan bedra husfolket/uppdragsgivarna med lögn på lögn. Lögnen kryper tittaren in på bara skinnet. När såg jag en svensk film med denna tematisering? Vi ska lära oss att alla ljuger lika bra?

Vår traditionella story-line av de goda fattiga mot de onda rika ställs på ända. Begreppet gig-ekonomi synas inifrån, dagens nya daglönarsystem som nu på allvar etablerats också i Europa (”gig” var först överenskommelsen som musikspelning). Vackert presenterat heter det:

”Det finns tre huvudsakliga anledningar till uppkomsten av Gig-ekonomi: den digitala tekniken som gör det hela möjligt, att företagen behöver vara mer flexibla när det gäller kompetens och en förändrad attityd hos arbetstagarna. Dagens arbetsmarknad är designad för fasta anställningar, men det håller successivt på att luckras upp och flexibiliteten blir allt större. Allt fler företag använder projektanställningar, hyr in kompetens tidsbegränsat och olika interimslösningar för att anpassa sig inför de möjligheter som en flexibel anställning kan skapa.”

För det andra vill jag fundera över fem (sex) recensenters nedskrivna reaktioner sista december veckorna 2019, mer eller mindre omskakade.

* Joakim Silverdal (1) i P1 Kulturnytt kopplar samman historien direkt med begreppet gig-ekonomi. Silverdal anar att "Filmens värld berättas perfekt i bilder, där regissören litar på att vi ska hänga med. Vad signalerar tex en ny frisyrr eller ett klädval, vad betyder en lägenhet med lågt i tak, eller behovet i att sno wi-fi från grannarna?" Han är skakad av filmen.

* Fredrik Sahlin (2) markerar i SVT Kultur att han inte faller pladask, han har fått uppdatera sin recension i februari. Sahlin gör tillsynes mer fackmässiga notiser som t.ex. i formuleringarna: "Bong Joon Ho och medförfattande Jin Won (---) låter istället sin *Parasit* lyfta upp och in i det smått surrealistiska, och vågar dessutom mixa stämninglägen på ett sätt som man inte trodde var möjligt i en och samma film. *Parasit* går från slapstick till slakthus, och tillbaka igen, på nolltid – utan att det skorrar det minsta."

Sahlin ser i filmen klasskamp serverad som en råbiff men tycker att den är god nog.

* Jan-Olov Anderssons korta kommentarer (3) i Aftonbladet erkänner utan förbehåll de oväntade förhållandena: "Aldrig så endimensionellt som att de fattiga är goda och de rika onda. Snarare tvärtom, i så fall."

* Kerstin Gezelius (4) skriver i sin DN-inledning att "kanske det starkaste uttrycket för vårt nu som jag sett på en bioduk."

* David Weiss (5) sätter fingret på i Nöjesguiden när han skriver: "Om hungern gräver ett hål i dig, hur mycket förväntas man då kunna bete sig som en empatisk varelse? Det gör filmen greppbar och väcker en större diskussion som många i en neoliberalistisk dagordning kan relatera till och känna med."

Han tillägger: "Inom loppet av filmens speltid ställs frågor och svaren kommer i form av överraskningar. Det skapar en känsla av fullständighet, att Bong har orkestrerat en film efter sin egen pipa och sin egen hjärna. Hans regi och tonskiften är gjorda med en helt annan elegans och säkerhet än hans tidigare filmer och med tanke på hans ställning redan innan *Parasit*, är det lätt att förstå filmens popularitet."

Men Weiss är uppenbart otillfredställd med ett för uppenbart och avslutat budskap.

En viss Johannes Brons (6) bjuder på en kommentar till Weiss recension som bekräftar min undran om David Weiss ändå inte skriver som utrikes. Weiss verkar inte låta sig gripas av mångas ryggmärgsreflex (något Sahlin måhända vill markera att han inte faller för). Brons kommenterar: "Jag tyckte, tydligen som enda person i hela världen förutom min sambo att filmen var platt och intetsägande, men det är ingenting mot vad jag tycker om recensionen du har skrivit. Ditt språk är under all kritik, det var som att läsa en Google-översättning. Hur har du ens blivit skribent?"

Kanske var Brons tvungen att markera med en egen felstavning?

Att Brons tänkt svenska(?) kommentar menar att filmen var platt och intetsägande, särskilt i ljuset av några av landets ledande recensenter, ger en kontrast som bekräftar filmens utmanande perspektiv och att det finns innehåll som kan gå helt förbi (svensk?) åskådare. Plötsligt blir filmen vardag för någon. Den kommentaren tvingar mig till frågan: är det numera så ogenerat självklart med

sådana ekonomiska livsvillkor? Är man oförmögen att se den livegenskap/slavhandel det handlar om och reagera på det?

Det är ett understatement att filmen väcker reflektion över frågan om människovärde. Det är en rungande protest. Upplägget är mästertligt. Filmen Parasit ställer våra begrepp på ända och visar en vardag som numera även en stor del av våra vinster beror av. Filmen är på gränsen till ett hån mot den svenska välfärdsdrömmen.

Filmen är mättad med symbolspråk, d.v.s. ett budskap som handlar om långt mer än en enda miljö. Man måste dock konstatera att intervjuerna med sydkoreaner på gatan fastnar i bilderna av ett tänkt specifikt koreanskt samhälle (<https://www.youtube.com/watch?v=FoTuKQVUFQQ>). Jag vill lägga till (två/fyra) utrikesrecensioner eftersom symbolerna kan tolkas av många. Youtube ger ett visst underlag. Med reservation för recensionsformatet ges avancerade försök att förklara symboler:

* Chris Stuckman (1) är en Parasit beundrare helt absorberad av (<https://www.youtube.com/watch?v=l7O6YqckEyE>) regissörens mästerverk, en recension på 5 minuter med över en miljon besök. Sammanfattning: ett mästerverk i alla bemärkelser.

* Den tre gånger mer besökta 15 minuter långa recensionssekvensen producerad av "Insider" (2) (<https://www.youtube.com/watch?v=1kx-gSK2C2Q>) försöker sammanfatta budskapet utifrån slutscenerna: ett socialt drama med föga förhoppning om förändring inom de närmaste generationerna.

Sahlins kommentar om klasskampen serverad som en råbiff pekar framåt. Som Insiders kommentarer pekar på är iscensättningens spel mellan familjen Kims fattiga källarboende kontrasterat med Parkers läge. De bor högt upp i välbärgade kvarter. Men i Parkers hus finns ännu en källare och bakom denna ett okänt utrymme som förblir en hemlighet filmen igenom. Filmens spel mellan upp- och nedåtgående rörelser, in i det okända och ut i helt olika vardag är en nyckel.

I denna eftertanke vill jag för det tredje peka på att litteraturen har en klassisk källarman som redan 1864 reagerade på den nya världens tillsynes omänskliga konstruktioner. Dostojevskijs novell "Anteckningar från källarhållet" var samtidigt ett skri i en förtvivlad livssituation och en reservation mot den värld som han mött både i radikal litteratur och under sina ditintills två Europaresor. Hans år i Sibirien har gett andra perspektiv. I novellen ligger inte utmaningen i social förändring utan av ifrågasättanden av den nya radikala världens samhällsförsök. Har Joon-Ho läst "Anteckningar från källarhållet"? Pappa Kims livsprogram – 'planera aldrig' som den klokaste livshållningen – ligger väl i linje med Dostojevskijs protest och en tänkt mer passiv asiatisk livshållning. Den cirkulära och linjära livshållningen ställs mot varandra. Jag ser det som en huvudfråga om filmens slutliga öppning – att sonen kan köpa far fri – bekräftar den förhoppningen som dystopi eller med den utmanar fars fatalistiska livshållning? Sonen satsar på en karriär för att köpa ut far, men tidsperspektivet är överkliga fem sekel...

Insiders Youtube-recension (halv miljon besök) låter Joon-Hos apokalyptiska skyfall och dess förödande konsekvenser för de allra fattigaste längst ner leda fram mot slutsekvenserna, med klimatförändringstemat som förklaring. Samtidigt bjuder Parkers in till trädgårdsfest eftersom sonen tältat ute i ösregnet. I det tänkta naturtillståndet, med indianrekvisita, ställs allt på sin spets när pappa Kim ska dressas i pappa Parkers indianstams fiendefjädrar. Knivens spets har synts tidigare i filmen och har uppmärksammats av recensenter. Den som först skadar med kniven tala är dock gamla hushållerskans man, hitintills gömd. Då han blodig i pannan rusar ut i trädgården passar han först väl in i partytemat tills kniven först sätts i husfolket.

* En av recensionerna (3) menar att filmens trailer, som fokuserar kniven i funktion då hushållerskan gör iordning dagens gryta, pekar på ett nyckelmoment. Där skärs kött upp (Familjen Parker skulle avvika från traditionell koreansk mathållning där nudlarna är basen?).

Den förste knivmannen spetsas själv, strax efter sitt mord, på ett grillspett. Sahlins tanke om budskapet om klassamhälle i råbiffsformat räcker inte. Frågan är vad som skärs itu eller sönder? Fåfänga? Girighet? Det finns anledning att tro att filmen levererar mer än ett huvudtema.

* En tingest som finns med från början är en sten som sonen Kim får och då närmast blir ett framtida löfte. Spikima Movies kommentar (4) (<https://www.youtube.com/watch?v=FsrGL3kPgvo> 13 min) menar att den symboliserar illusion tillskillnad från vatten som står för verklighet. Motsägelsefullt dödas sonen Kim *nästan* av stenen. Han förändras helt igenom.

Men köttet som skärs upp, vattnet som visar verklighet och stenen som ska peka på förvandlande löfte har en möjlig biblisk kontext, en fast klippa i tidens hav. Det är köttet som förstör (isåfall inte i första hand ett vegan tema utan köttet kontra Ande). Sonen omorienterar och satsar på att rädda sin instängde mördaranklagade far). Filmens potential ligger då i de innersta gömslenas rop på hjälp. Joon-Hos drastiska komik avväpnar (de flesta) biobesökarens eventuella reservationer.

Förutom filmens påträngande bildkontraster så är det den förlamande vämjelsen över lukten från underjorden som tränger in också i biobesökaren. Pappa Parkers föraktfulla grimaser över den lukten får tillslut pappa Kim att tappa besinningen. Pappa Parker vämjes över källarlukten och vill stänga den ute men kan inte. Den tidigare hushållerskans spor-allergi driver bort henne. Lukten skulle kunna vara oskyldig. Den lille pojken Parker. markerar också lukt Han noterar att husfolket plötsligt luktar på samma sätt och avslöjar dem, *nästan*. De får fortsättningsvis skaffa sig olika tvättmedel.

Men den olustiga källarlukten tränger igenom, också för biobetraktaren, framför allt irritationen över den egna otåligheten.

Är källarhålen hot eller möjliga öppningar? Parasiter lever alltid på och beror av andra. För familjen Parker är källarmänniskorna uppenbart avgörande för att kunna fortsätta sina liv. Samtidigt visar

det sig att de miljöerna är minst lika komplexa miljöer som någonsin kontrasten mellan det övre och det lägre.

Det är från källarhållets inre som morsesignalerna går ut med ropet om hjälp först från den äldre hushållerskans man och sedan av pappa Kim. Kan biobesökaren läsa av det budskapet? Det är nog en av filmens huvudfrågor. Tänker

Jonas Nilsson

gig-ekonomi

(---)

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Gigekonomi> 2020-03-01

Några av gigekonomins kännetecken är att arbete ofta sker genom en **mobilapplikation**, att den som arbetar för företaget betygsätts och att den som arbetar själv måste stå för de redskap eller fordon som krävs för att utföra arbetet.

(---)

Hur många som i Sverige arbetar inom gigekonomin är omtvistat och spåras inte av SCB. Däremot mäts andelen som är *bemanningsanställda* och detta ligger runt 2%.^[8] En studie från 2016 visade att 10 % av Sveriges befolkning mellan 16 och 65 någon gång arbetat inom gigekonomin, där inräknat både personer där tillfälliga arbeten utgör mer än hälften av ens inkomst och vice versa. Studien drar slutsatsen att för en liten del (2,8 % av studiens respondenter) av arbetarna utgör gigjobb deras största inkomstkälla.

(---)

En större andel utrikes födda hade försökt få uppdrag via en digital plattform än andelen födda i Sverige, däremot kunde endast svenskspråkiga svara på enkäten eftersom den inte fanns på andra språk.^[3]